

ALDONOS LIOBYTĖS IR BRONĖS BUIVYDAITĖS KŪRYBINIAI RYŠIAI

LAIMA ARNATKEVIČIŪTĖ

Sovietmečiu, ypač jo pirmaisiais dešimtmečiais, lietuvių literatūroje buvo ryškiai juntama režimo vykdyta ideologinio indoktrinavimo ir antibažnytinės propagandos politika. Pirmieji dešimtmečiai išsiskiria tuo, kad daugumos Nepriklausomybės metais susiformavusių autorių knygos buvo nelabai priimtinos dėl jose reiškiamų pažiūrų ar vertybinių nuostatų, neįteiktinų sovietiniam skaitytojui, o naujieji dar neišlavinę plunksnos, tad susidariusį literatūrinį vakuumą buvo stengiamasi užpildyti perleidžiant tas knygas, kurias buvo įmanoma atitinkamai pakoreguoti, perrašant „netinkamas“ vietas ir kitaip paredaguojant. Panašiomis aplinkybėmis naujam gyvenimui buvo prikeltos ir Bronės Buivydaitės (1895–1984) knygos vaikams.

Paprastai tokie įvykiai – autorių paieška, knygų rengimo eiga – turi tankų podirvį. Jį turi ir Buivydaitės knygos. Kitas dalykas, kad ne viskas iš tokių podirvių mus pasiekia (arba ne viskas prieinama). Šiuo konkrečiu – Buivydaitės – atveju, knygų perleidimo istoriją geriausiai galima restauruoti pasitelkus tuometinės Valstybinės grožinės leidyklos Vaikų ir jaunimo literatūros redakcijos vedėjos Aldonos Liobytės (1915–1985) laiškus rašytojui. Tad jie ir yra pagrindinis šio straipsnio šaltinis.

1940 m. išleidusi paskutinę savo knygą – eiliuotų pasakų rinkinį *Pagiry mažą trobelė*, Buivydaitė likusį savo gyvenimą greičiausiai būtų tyliai ir kukliai nugyvenusi gimtuosiuose Anykščiuose, į kuriuos grįžo 1948 m., kai Alytuje, kur po karo mokytojavo, buvo suimtas ir į Kareliją ištremtas jos vyras. Kurį laiką slapsčiusis, vėliau ji slaugė sunkiai sirgusią motiną, apie 1960 m. ir pati ėmė akti, tad rašyti galėjo gana sunkiai. Ir jei ne Liobytė, daugelio prisimenama kaip jaunųjų talentų puoselėtoja, bet ne mažiau vertinusi ir jau laiko patikrintus rašytojus bei menininkus, galimas dalykas, Buivydaitė nė nebūtų iš naujo paėmusi plunksnos. O gal ir 1956 m. prasidėjęs politinis „atšilimas“, atvėręs galimybes pakartotinai išleisti kai kuriuos prieš karą publikuotus lietuvių rašytojų kūrinius. Liobytė tuomet buvo minėtos

leidyklos Vaikų ir jaunimo literatūros redakcijos vedėja (1949–1961), Buivydaite – dar ne visai užmiršta penkių knygų suaugusiesiems ir šešių – vaikams autorė. Liobytę labiausiai domino apysakos vaikams *Auksinis batelis* ir *Trys bičiuliai*, nes, jos žodžiais, abi „pasižymi labai gražia lietuvių kalba, jose gyva mūsų buitį ir mūsų žmonės, jos skiepija [...] darbo pamėgimą, žmogaus meilę“¹, taip pat ji puoselėjo viltis patobulinius išleisti ir dalį kitų kūrinių: kai kurias pasakas, vieną kitą pjesę, romaną *Atversti lapai*. Šiais ketinimais ji ir pasidalijo pirmajame laiške. Vėliau, susirašinėjimui įsibėgėjęs, iškilo ir nauji planai bei interesai. Visus juos galima suskirstyti į keturias grupes: 1) perleidžiamų knygų redagavimo klausimai; 2) kiti perleisti kintinti kūriniai; 3) teatro klausimai; 4) asmeniniai reikalai.

Perleidžiamų knygų redagavimo klausimai. Laiškuose Liobytė aptaria bemaž visas Buivydaite's knygas, nors didžiausią dėmesį paprastai skiria einamiesiems reikalams: redagavimo, buhalteriniams ir panašiai. Tuo tarpu Buivydaite labai greitai pradeda dirbti su apysaka *Auksinis batelis*. Pirmuosiuose laiškuose Liobytė nurodo, ką autorė turėsianti pakoreguoti: „atsisakyti „pamaldžių“ vietų“, „pirmoji diena bažnyčioje nebūtina“, „ki taip baigti „gerojo pono“ – angelo sargo vaidmenį. Jis išsiblaškęs, madingas, turtingas dailininkas, kuris pameta pakeliui vaiką skurdiui ir badui. Kad jis grįžęs prišneka gražių žodžių ir pasiteisinimų – tas nebeturi prasmės. Skaitytojas juo nebetiki. Žinoma, jam imponuoja Geduko pasisekimas, jis gali kalbinti važiuoti Geduką į užsienį, bet... negi tų dviejų žmonių keliai neišsiskyrė? Aš jokių atvejų nenoriu šituo pasakyti, kad jis privalo būti vien tik neigiamas. Juo daugiau turės jis spalvų, juo geriau“².

Nedaugžodžiaudama, neįstrigdama smulkmenose Liobytė palaiko rašytojos darbinę nuotaiką, referuoja, kokie darbai su tekstu vyksta leidykloje (ilustravimas, redagavimas), derina buhalterinius dalykus. Kai kurie laišškai – tarsi trumpos recenzijos arba pastabos paraštėje – konkrečios, lakoniškos, imperatyvios: „Įdomiai užmestas tarnaitės vaidmuo – galima būtų ir paryškinti. Labai geras epizodas siuvėjo namuose. Reiktų atmesti sapną apie Mickevičių ir pagalvoti apie kitokius vaikų nuotykius naktį. Atsisakykite loterijos – tai atsitiktinė laimė“³.

¹ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-04-17, in: *Lietuvos literatūros ir meno archyvas*, (toliau – LLMA), f. 90, ap. 1, b. 20, l. 1.

² Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-09-01, in: LLMA, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 8.

³ *Ibid.*

Sprendžiant iš laiškų, *Auksinio batelio* perrašymo ir redagavimo darbai vyko gana sklandžiai. Atidavusi tekstą leidyklai, Buivydaitė sėdo prie *Trijų bičiulių*. Gegužės mėnesį Liobytė atsiklausė, ar gali palikti tą pačią redaktore. Laiškuose ėmė mažėti oficialumo ir vis daugiau radosi pasitikėjimo ir kolegiskumo intonacijų: „Jūs jau turbūt būsite apsilankiusi Kaune ir susipažinusi su drg. Žemaitytės darbu. [...] Jeigu buvo koks painesnis klausimas, tikriausiai jį abi išsprendėte“⁴; „Miela Rašytoja, pirmiausia – *mea maxima culpa* – beskaitydama *Trijų bičiulių* paskutinę korektūrą, nutraukiau galvą geramam ponui – išbraukiau jo grįžimą ir jo teikiamas malones Gedukui, nes mūsų herojus ir šiaip jau išsimušė į žmones“⁵. Nors apskritai nesklandumų visiškai išvengti nepavyko: „*Trys bičiuliai* dingo pakeliui į skaitytoją, [...] mudviem kritika smagiai įkirtu išilgai sveikatos už *Auksinį batelį*“. Tačiau, diplomatiškai priduria Liobytė, – „[n]iekas [...] nekaišiojo savo dvylikio, nebuvo jokių aptarimų, niekas nesiūlė Tamstai taisyti nesutinkamai su Jūsų pasauležiūra ir sąžine. Už šitą aš gerbiu Leidyklos vadovybę, nors šitai padidino mūsų trijų atsakomybę ir riziką“⁶.

Kiti perleisti ketinti kūriniai. Jau pirmuosiuose laiškuose Liobytė konkretizavo leidyklos norą ir rašytojos galimybes neapsiriboti tik minėtų dviejų apysakų perleidimu. „Labai mus domina Tamstos „senienos““⁷, – rašoma 1956 m. spalio 31 d. Viena tų senienų buvo romanas *Atversti lapai* (1934). Apie pusmetį jis egzistavo bent jau Liobytės vizijose, spėtina, kad pradžioje šios minties neatsisakė ir Buivydaitė. Yra trys užuominos apie romaną, atskleidžiančios jo perleidimo iniciatorių, rašytojai siūlomų galimybių amplitudę ir viltį, kad autorė pasiūlymą priėmė ir dirba: „Be Jūsų suminėtų kūrinių, Vyriausiasis Redaktorius siūlo Jums padirbėti su nauja akim ir patirtim prie naujų *Atverstų lapų* ir sukurti šio romano dalį“⁸; „Beje, Vyriausiasis Redaktorius sutinka, kad „*Atversti lapai*“ būtų taisomi pagal Tamstos norą ir kad akcija vyktų tokiu laiku, koks tamstai atrodo tinka-

⁴ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-05-01, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 24.

⁵ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-11-16, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 29.

⁶ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1965-11-27, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 40.

⁷ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-10-31, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 9.

⁸ *Ibid.*, l. 10.

mas⁹; „Ką Tamsta manote daryti su *Atverstais lapais*? Ar galima juos planuoti išleisti 1958? Ar bręsta apysaka su heroje mergaite? Man ši apysaka labai rūpi, nes čia jau mano redakcijos duona¹⁰. Tačiau čia romano tema ir baigėsi.

Greitai nutrūko susirašinėjimas ir dėl kitų knygelių – pjesių vaikams *Lapė gudragalvė*, *Nepavyko*, *Šviesutė*, *Pabaigtuvės*, *Dvylika mėnesių*, *Stebuklingoji radasta*, *Mėlynasis drugelis*, kurias norėta sudėti į vieną rinkinį. Pastaroji – *Mėlynasis drugelis* – išleista 1927 m., kaip atsiminimuose rašo Bronė Gvozdienė, „su dideliu pasisekimu miestų ir miestelių scenose džiugino vaikus¹¹. Maža to, ji buvo išversta į hebrajų kalbą ir vaidinta žydų pradžios mokykloje Panevėžyje, tačiau Liobytei, kaip matysime, tai neįmponavo. Apie pjeses juodvi tarėsi maždaug tuo metu, kai *Auksinis batelis* buvo pakeliui į skaitytoją, o *Trys bičiuliai* gulė ant rašytojos darbo stalo. Per patį kūrybinio bendradarbiavimo piką. Liobytė, nors ir blaiviai kritiška, buvo kupina gerų norų ir kartu vilties, kad Buivydaite susidoros su jai keliamais reikalavimais: „Drybsodama patale perskaičiau Jūsų smulkiuosius kūrinius ir esu pasiryžusi išleisti Tamstos pjesių rinkinėlių vaikams, nes, pirmiausia, vaikai neturi ko vaidinti, antra – jos turi daug gerų ir įdomių vietų, parašytos gražia kalba, pasižymi fantazija ir auklėjamąja mintimi¹², o akis kasdien badė planas „su ta užkeikta pozicija „originalios pjesės“¹³. Tačiau pjesės, nors kaip žanras ir masino, Liobytės akimis buvo pernelyg silpnos ir reikalavo nemažai darbo. *Mėlynąjį drugelį* ji pavadino gana primityviu, *Lapė gudragalvė*, jos žodžiais, „scenoje gali gražiai praskambėti“, jeigu rašytojai pavyktų suteikti daugiau dinamikos veiksmui, sutrumpinti monologus ir atsakyti ilgų komentarų apie tai, kas „iš situacijos ir šiaip aišku¹⁴. Dinamikos, daugiau humoro, išmonės, nuotykių ir kuo mažiau aprašinėjimo – tiek situacijų, tiek personažų – pageidauta ir kitoms pjesėms. O kaip iš tiesų spausdintinos įvardytos trys: „Mano prašymas štai koks: būkit gera, kiek galėdama greičiau peržiūrėkit „Lapę gudragalvę“ ir „Stebuklingąją radastą“. Tos dvi pjesytės ir „Nepavyko“ sudarytų Tamstos rinkinėlių, kurį išleis-

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-03-20, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 16.

¹¹ „Bronė Buivydaite: Bibliografijos rodyklė“, sudarė Bronė Gvozdienė, in: http://193.219.48.237:8080/dokumentai/Tiflotekstai/Rodykles/Buivydaite_B.doc, (2015-11-03).

¹² Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-04-12, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 20.

¹³ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-03-20, l. 16.

¹⁴ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-04-12, l. 20.

tume labai greit“¹⁵. Tačiau išleisti pavyko tik *Stebuklingąją radastą*. Kaip ir abi apysakas – 1957 m.

Taigi didžioji dalis pjesių ir romanas liko už borto. Kokios viso to priežastys, sužinotume tik turėdami Buivydaitės laiškus Liobytei. Jų neturint sunkiau nustatyti ir kuriai iš moterų buvo kilusi autobiografinio romano idėja. Gal ir Buivydaitei. Apie ją pirmą kartą užsimenama 1956 m. spalio 31 d. laiške: „Beje, knyga su autobiografine medžiaga ir mergaite heroje mane labiausiai masina“¹⁶. Praėjus metams, vėl: „Savo autobiografinį romaną rašykite taip, kaip Jums širdis ir protas diktuoja, nesibaimindama dėl būsimųjų redaktorių – peckelių, jų „pagalbos“ ir „globos“. O aptarimas Rašytojų Sąjungoje, jeigu bus reikalo jį šaukti, gali labai praversti“¹⁷. Vėl kitą kartą: „Būtinai rašykite apysaką, kurią mums žadėjote“¹⁸.

Autobiografinė apysaka *Vargai vartus kilnoja* išeis tik 1982 m., atsiminimų knyga *Pro vaikystės langą* gerokai anksčiau – 1969 m. Kuri iš jų buvo laiminama Liobytės – sunku pasakyti. Tačiau abi išėjo jau be „Liobytės ženklo“ – ji, kaip žinome, iš leidyklos buvo pašalinta 1961 m. ir po to jau niekur nedirbo... Bet kad jos dėmesys ir vienokia ar kitokia globa Buivydaitei lydėjusi – sunku būtų suabejoti. Juolab kad ir paskutinis šio pluošto laiškas liudija, jog Liobytė ir toliau sekė Buivydaitės kūrybą, gal ir padėkos už tai buvo susilaukusi, nes kam tada reikėtų gintis kokių nors savo nuopelnų:

Aš jau seniai žinojau, kad išeis Jūsų eilėraščių knygutė vaikams¹⁹, tačiau jokių nuopelnų sau nepriskiriu. Gal tik tiek, kad prikalbėjau Tamstą nenuleisti rankų ir neatsisakyti perspektyvos, kuri glūdėjo jau pačiuose Jūsų eilėraščiuose. Širdyje tyliai džiaugiausi, kad mano norai išsipildė.²⁰

Teatro dalykai. Laikotarpiu, kurį apima šie laišakai, Liobytė jau buvo išleidusi savo pačios pjeses *Kupriukas muzikantas* (1955), *Meškos trobelė* (1956), *Trys negražios karalaitės* (1967). Jos buvo sulaukusios teatro pastatymų, bet Liobytei rūpėjo ir saviveiklininkai. 1956 m. *Kupriuką muzikantą* buvo pastatęs Pakruojo vidurinės mokyklos saviveiklos kolektyvas. Panašių ketinimų

¹⁵ *Ibid.*, l. 23.

¹⁶ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-10-31, l. 9.

¹⁷ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-11-16, l. 29.

¹⁸ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-08-29, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 26.

¹⁹ Greičiausiai kalbama apie eilėraščių rinkinį *Karklo švilpa* (Vilnius: Vaga, 1972).

²⁰ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1971-08-19, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 68, l. 3.

turėjo ir Anykščiai – gal dėl pačios Buivydaitei (juk mokytojaudama Panevėžio mokytojų seminarijoje (1925–1934) ji buvo subūrusi dramos mėgėjų būrelį ir pastačiusi apie 10 sceninių veikalėlių), gal ne, bet viename laiške, matyt, atsakydama į Buivydaitei kvietimą apsilankyti Anykščiuose, Liobytė rašo: „Jeigu Anykščių vid. mokykla tikrai pastatyta „Kupriuką“²¹, aš būtinai nuvažiuočiau pasikalbėti su jaunimu. Šiuo metu niekaip negaliu pas Jus užsukti: reikalai laiko pričiuopę už skverną, darbas darbą veja“²². Tiesa, informacija apie savo kūrybą ar pjesių pastatymus Liobytė tarsi ir nesidalino. Tik 1965 m. lapkričio 27 d. laiške pažėrė nesažiningumą teatro gyvenime pavyzdžių, tarp kurių kaip neteisingai nukentėjusią paminėjo ir save²³. Paskutiniojo laiško emocinis fonas irgi paženklintas rezignacija dėl sunkiai vykstančių darbų: „Iki šiol tupiu Vilniuje. Svečių netrūksta, darbas nekruta, atkišau tik dvi mažas knygutes vaikams. Bandysiu vėl sparnus kelti už marių, bet, regis, kad nieko neišeis. Sunkūs grikiai prie žemės traukia“²⁴.

Asmeniniai reikalai. Kaip matyti iš pastarosios citatos, Liobytės laišškai nebuvo vien tik dalykinio pobūdžio. Tokie yra tik patys pirmieji. Gana greitai tarp abiejų moterų ėmė megzti šiltesni santykiai, justai Liobytės atida rašytojai, susirūpinimas dėl jos sveikatos, blogėjančio regėjimo. Pranešdama, kad jau užsakytos *Auksinio batelio* iliustracijos, ji džiaugėsi „atradusi“ rašytoją „ir dvi gražias knygas mūsų vaikams“ ir draugiškai priminė: „Tik nenuvarkite per daug, nepersidirkkite. Sutarčių terminai lengvai nukeliami; dėl to visados susitarsime“²⁵. Rūpesčio nuoširdumą išduoda ir konkretūs klausimai kitame laiške: „Gal reikia kokių „zagraničnų“ vaistų – sako, žmonių turima“²⁶.

Liobytė pasirūpino ir Buivydaitei pensijos reikalais. 1957 m. ji rašo, kad skambinusi Sluckiui, jog šis jau perdavęs Buivydaitei pensijos bylą drg. Mėšliui, Litfondo direktoriui, kad greičiausiai tai reiškia, jog pensija bus pasirūpinta, o „darbo stažas skaitysis nuo pirmos knygos išleidimo“²⁷. Pirmosios knygos išleidimo faktas buvo labai svarbus ne tik finansiškai, bet ir kūrybinės veiklos pripažinimo prasme, nes sovietinės Rašytojų sąjungos

²¹ Greičiausiai turima galvoje tautosaka paremta Liobytės drama *Kupriukas muzikantas* (1955).

²² Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-10-31, l. 9.

²³ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1965-11-27, l. 40–41.

²⁴ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1971-08-19, l. 3.

²⁵ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-07-06, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 2.

²⁶ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-08-08, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 26.

²⁷ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-11-16, l. 29.

nare Buivydaite ir tapo tik 1957 m., tuo tarpu pirmąją knygelę – eilėraščių rinkinį *Vasaros šnekos* – išleido 1921 m.

Neabejinga gražiems daiktams, Liobytė netruko išsiaiškinti ir apie kitas Buivydaitės aplinkos kūrėjas. Tiesa, ne rašytojas. Per Buivydaiteį ji užsisakė vietinės audėjos audinių („Ačiū už gražių audinių viltis. Jei nebijočiau per daug išnaudoti tamstos gerumo, prašyčiau dviejų lovatiesių ir dviejų rankšluosčių, tik būtinai su linais ir senoviškų raštų. Jei reikės – nusiūsiu rankpinių. Dėl kainos nesiderėkite – tegu tik padaro greit ir gražiai“²⁸), verpėjos siūlų ir neatsidžiaugia greitos pagelbėti, patarpininkauti draugės veklumu: „negaliu atsistebėti tamstos rūpestingumu: vos tik užsiminiau apie siūlus, jau tie siūlai, kaip burtų lazdele pamojus, kabo ore. Jeigu kiek tamsesni ar šviesesni – ne bėda“²⁹. Šios tarsi nieko svarbaus nereiškiančios citatos iš tiesų liudija ne tik pasitikėjimą viena kita, bičiulystę, bet ir bemaž adekvatų abiejų nuoširdumą. Kaip ir laiškų pradžios, tiksliau – Liobytės kreipinys: pradėjusi nuo oficialaus „Gerbiamoji“, „Gerbiamoji Rašytoja“, vėliau vis dažniau ėmė kreiptis „Mieloji Rašytoja“ arba tiesiog „Mieloji“.

Vietoj išvadų. Nykstantis tradicinių „popierinių“ laiškų žanras mums išsaugo begalę faktinės informacijos ir gal dar svarbesnės – informacijos apie emocinį nutolstančio laiko ar tiriamo proceso lauką, asmenybę, žmonių, institucijų santykius, informaciją, be kurios kartais sunku įvertinti asmens nuveiktus darbus, iš pirmo žvilgsnio tarsi neturinčius apčiuopiamo pavidalo, ištirpstančius kituose, kitų asmenų veiklose, ir dėl to ypatingai svarbius. Tai savotiški kultūros donorai, išdalinę save ir šitaip padauginę.

Abi moterys daugiausia rašė vaikams, abi domėjosi saviveikliniu teatru ir mokykla. Vėliau viena daugiau dėmesio turėjo skirti leidybiniams darbams, juos organizuoti, telkti literatūros darbuotojus, ne vieną jų ir pagloboti. Kita gyveno provincijoje, ilgą laiką beveik nefigūruodama literatūriniam kontekste, susitaikiusi su užmarštimi ir mamos bei savo pačios nesveikata. Be Liobytės iniciatyvos Buivydaitė greičiausiai taip ir būtų likusi užmarštyje, o mes vargu ar turėtume jos prisiminimų knygas *Pro vaikystės langą* (1969) ir *Vargai vartus kilnoja* (1982). Vieno žmogaus postūmis, palaikymas, patarimas, jautrumas išisaknija kitame, įprasmindamas abiejų būtį, pašaukimą kurti ir, svarbiausia, išsaugoti tikėjimą žmogiškumu bet kokiomis sąlygomis.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1965-11-23, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 38.

Publikacija

ALDONOS LIOBYTĖS LAIŠKAI BRONEI BUIVYDAITEI (1956–1971)

I LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-04-17, in: *Lietuvos literatūros ir meno archyvas*, (toliau – LLMA), f. 90, ap. 1, b. 20, l. 1.

1956. IV. 17

Gerbiamoji,

Tamstos knygomis susidomėjo Leidyklos¹ vadovybė² ir visiškai pritaria mano sumanymui išleisti dar kartą mūsų vaikams. Ir „Aukšinis batelis“ ir „Trys bičiuliai“³ pasižymi labai gražia lietuvių kalba, jose gyva mūsų buitį ir mūsų žmonės, jos skiepija vaikams teigiamus, pozityvius idealus – darbo pamėgimą, žmogaus meilę, profesijos pasirinkimą ir t. t.

Jeigu Jūs sutiksite su kai kuriais pataisymais – netrukus išsiųsiu Jums perspausdintą mašinėlę rankraščių su smulkiomis pastabomis, – galėsime sudaryti sutartį, ir 1957 m. „Aukšinis batelis“, o kiek vėliau ir „Trys bičiuliai“ gims iš naujo. Jūs pati suprantate, kad teks atsisakyti „pamaldžių“ vietų⁴. Visi kiti pataisymai, tikiuosi, nereikalaus iš Tamstos jokių kompromisų su sąžine. Kaip man šiandien matos, nieko nereikės prirašyti, tik jau esamą tekstą kiek apgludinti, kad Tamstos pirmoji knyga po daugelio metų išeitų į pasaulį be priekaištų. Mes pasistengsime, kad iliustracijos būtų žymiai gražesnės negu pirmojo leidinio.

Tai tiek tuo tarpu naujienų. Iš pasakų labiausiai mums patinka pasaka apie aukso kiaušinį, nors yra joje ištesimo ir kai kurių formos netobulumų.

¹ Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1945 m. įsteigta Kaune, 1949 m. perkelta į Vilnių, nuo 1964 m. – *Vagos* leidykla.

² Minimu laikotarpiu leidyklai vadovavo direktorius Jonas Čekys (1916–1999) ir vyriausiasis redaktorius Jurgis Tornau (1919–2005).

³ Buivydaitei apysagos *Aukšinis batelis* ir *Trys bičiuliai* pirmą kartą atskiromis knygomis išleistos 1937 m. (Kaunas: Sakalas), pakartotinai – 1957 m. (Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla).

⁴ „Pamaldžių“ vietų atsisakymas reiškė kai kurias korekcijas, mažinant arba visai išmetant religinio turinio posakius, frazes ar užuominas.

Dėl jos tuo tarpu nieko tikra negaliu parašyti. Labai džiaugiuosi, kad su Tamsta susipažinau ir kad mūsų pažinties dėka vaikai gaus dvi geras knygas.

Linkiu Jums geros sveikatos ir geros nuotaikos.

A. Liobytė

II LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-06-11, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 2.

1956. VI. 11

Gerbiamoji,

gražinu „Aukšinio batelio“ originalą, pasakų rankraštį ir „Anykščių baladžių“⁵ knygelę. Dėl pasakų bus atskira kalba – nusiūsiu Tamstai Kubilinsko pastabas. „Aukšinio batelio“ geresnį egzempliorių netyčia daviau dailininkui, tai Tamstai per mano neapsižiūrėjimą teks dirbti su prastesniu. Rašau „teks dirbti“, nors nė vieno žodžio nesu iš Tamstos gavusi ir nežinau, ar sutinkate su mumis bendradarbiauti. Sutartis išsiunčiau. Laukiu atsakymo.

Liobytė

III LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-07-06, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 4.

1956. VII. 6

⁶Gerbiamoji,

džiaugiuosi, kad Petriukas pradeda iš naujo gyventi. Tebūnie jis dar gyvesnis, įdomesnis, spalvingesnis ir... išdykesnis, nes į knygos pabaigą imi žmogus gailėti, kad baigėsi jo išdaigos ir nuotyčiai.

Malonėkite atsiųsti savo gimimo datą, tėvo vardą ir paso numerį. To pakaks; per ateinantį mokėjimą tuos išskaičiuotus 6% tamstai gražins. „Aukšinių batelių“ iliustruoja gabus dailininkas drg. Banys⁷. Jam duota trys mėnesiai

⁵ Bronė Buivydaitė, *Anykščių baladės*, Kaunas: Žinija, 1930.

⁶ Antrame puslapyje, apatiniame dešiniajame kampe: „Beje, už pirmąjį perrašymą mašininkams teks apmokėti, kai gausite daugiau pinigų. Antrąkart perrašys leidyklos lėšomis“.

⁷ Česlovas Banys (1936–2013).

laiko. Jeigu bus žymių siužetinių pakeitimų, prašom pranešti, kad iliustracijos nenutoltų nuo turinio. Savo ruožtu mes nusiūšime Tamstai iliustracijų eskizus.

Daugelis rašytojų stebisi, kad Tamsta gyva ir kad esate Lietuvoje. O aš džiaugiuosi „atradusi“ Tamstą ir dvi gražias knygas mūsų vaikams. Tik nevarkite per daug, nepersidirbkite. Sutarčių terminai lengvai nukeliami; dėl to visados susitarsime.

Geriausios sėkmės!

Liobytė

IV LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-08-06, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 6-7.

1956. VIII. 6

Gerbiamoji Rašytoja,

Leidyklos vadovybės nuomone, kadangi Jūsų apysaka ne istorinė, nereikėtų tiksliai laikytis faktų teisybės; kūrinyje svarbiau atskleisti įdomų vaiko charakterį. Tam Jūs suradote daugelį priemonių ir atvejų; pirmoji diena bažnyčioje nebūtina.

Pagaliau, siųskite ir šį skyrių; paskaičius visą apysaką su naujais skyriais bus matyti, ko reikia ir ko galima atsisakyti. Dailininkas dirba 6–8 spalvotas įklijas; be to – kiekviename skyriuje bus štrichinė nespelvota atsklanda ir užsklanda. Galbūt pamėtys ir viduryje teksto smulkių iliustracijų.

Leidyklos buhalterijai praneškite taupomosios kasos ir knygelės numerį – kitaip jie nežinos, kur pinigų siųsti.

Kai Tamsta darbą būsite baigusi – siųskite mums. Tik, susimildama, nebūšktaukite dėl sutarties terminų. Aš jaučiu, kad dailininkas nesuskubs, nes iki šiol jis vis dar turėjo pašalinių darbų. Jeigu bus reikalo, aš nuvažiuosiu į Anykščius ir suderinsiu su Tamsta galutines Leidyklos pastabas. Šiaip ar taip, dar kartą tvirtinu, be Tamstos žinios nebus nieko taisyta. Ryt išvažiuoju porai savaitių į Palangą. Linkiu Jums geros sveikatos ir jėgų sukurti dar gražesnę „Auksinį batelį“.

Liobytė

V LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-09-01, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 8.

1956. IX. 1

Gerbiamoji,

džiaugiuosi, kad netrukus sulauksime jau išbaigtą ir nugludintą „Aukšinių batelių“. Prašau siųsti rankraštį Leidyklon J. Olšauskienės vardu, nes rugsėjo mėnesį ji mane pavadaus. Aš, mat, išvykstu į tolimą kelionę – laivu aplink Europą. Dabar skubu Jums išsiųsti „Tris bičiulius“, kolei Jūs neatvėsoje nuo darbo įkarščio. Pastabas surašysiu apgraibomis, nes labai skubu.

Jūs ir pati matysit, ko knygai trūksta ir ko per daug. Auga vaikas, bręsta menininkas. Norėtusi daugiau tokių situacijų, kurios leistų atskleisti vaiko sielą, daugiau vidinio jo poelgių motyvavimo.

Reikėtų gal kitaip baigti „gerojo pono“ – angelo sargo vaidmenį. Jis išsiblaškęs, madingas, turtingas dailininkas, kuris pameta pakeliui vaiką skurdui ir badui. Kad jis grįžęs prišneka gražių žodžių ir pasiteisinimų – tas nebeturi prasmės. Skaitytojas juo nebetiki. Žinoma, jam imponuoja Geduko pasisekimas, jis gali kalbinti važiuoti Geduką į užsienį, bet... negi tų dviejų žmonių keliai neišsiskyrė? Aš jokia atveju nenoriu šituo pasakyti, kad jis privalo būti vien tik neigiamas. Juo daugiau turės jis spalvų, juo geriau.

Įdomiai užmestas tarnaitės vaidmuo – galima būtų ir paryškinti.

Labai geras epizodas siuvėjo namuose. Reiktų atmesti sapną apie Micevičių ir pagalvoti apie kitokius vaikų nuotykius naktį. Atsisakykite loterijos – tai atsitiktinė laimė.

Visa kita – kai grįšiu.

Su pagarba,

Liobytė.

VI LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1956-10-31, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 9–10.

1956. X. 31

Gerbiamoji Rašytoja,

Tamstai neseniai pervesta į taupomąją kasą 2000 rb., vadinasi, 60% už bal. pagal sutartį. Jeigu teksto pasirodys daugiau – suprantama, bus sumokėta aliai eilutę.

Tamstai skirtas honoraras – 2000 rb. už autorinį lanką, tai nėra honoraras už seną veikalą – šitiek paprastai mokama už kūrinius vaikams. Didelis

honoraras mokamas už prozą iki 1 lanko apimties (jei leidžiama atskirai knyguje) ir už poeziją iki 100 eilučių ikimokyklinio amžiaus vaikams. 3000 rb. už a. l. mokama klasikams ir laureatams. Tamstos rankraštis buvo aprobuotas iš anksto be pataisų tik todėl, kad buvo norima sudaryti tamstai palankesnes sąlygas dirbti. Suprantama, kad sudarydami sutartį ir ją aprobuodami, mes visi turėjome galvoje ir būsimašias pataisas.

Už perrašymą mašinėle leidykla jokių atveju nemoka autoriams. Pagal nuostatus, mes privalome gauti du egzempliorius rankraščio. Kadangi aš iš Tamstos esu gavusi knygas, maniau, kad paskubinsiu visą reikalą, jei savo galva duosiu perrašyti mašininkėms. Tamsta rankraštį taisei ir davei pati perrašyti – čia jau Jūsų dalykas – autoriams kartais tenka ir po penkis kartus perrašyti; tas priklauso nuo autoriaus darbo stiliaus ir jo reiklumo. Leidyklai teks vis vien dar kartą perrašyti, nes atsiras šiokių tokių redakcijos brūkštelėjimų, be to, tekstas lape suplaktas, be interlinijų, jame 41 eilutė, o spaustuvė priima rinkti iki 30 eilučių lape. Tokiu būdu tamsta arba aš liekame skolingos mašininkėms.

Labai mus domina Tamstos „senienos“. Be Jūsų suminėtu kūrinų, Vyriausiasis Redaktorius siūlo Jums padirbėti su nauja akim ir patirtim prie naujų „Atverstų lapų“⁸ ir sukurti šio romano dalį. Žinoma, tam reikia laiko ir lėšų, todėl pirmiausia lauksime „senienų“.

Dailininkas Banys tikrai yra „Be šeimos“⁹ viršelio autorius ir Jūsų knygos iliustratorius. Jis labai gabus, tik penketą metų paatostogavęs. Dabar atostogos atsiliepia į rankos įgudimą, sveikatą ir nuotaiką.

Beje, knyga su autobiografinė medžiaga ir mergaitė heroje mane labiausiai masina.

Jeigu Anykščių vid. mokykla tikrai pastatyta „Kupriuką“¹⁰, aš būtinai nuvažiuočiau pasikalbėti su jaunimu. Šiuo metu niekaip negaliu pas Jus užsukti: reikalai laiko pričiuopę už skverną, darbas darba veja. Akys mano labai pavargo Leidykloje – nebežinau, ar ilgai čia ištversiu, nors dirbti dabar daug geriau negu seniau.

Likite sveika!

Liobytė

⁸ *Atversti lapai* – Buivydatės romanas, paantrašte „Iš mokytojų ir mokinių gyvenimo“ (Panevėžys, 1934), laikomas pirmuoju lietuvių prozos kūriniumi mokykline tematika.

⁹ Hector Malo, *Be šeimos: Apysaka*, iš rusų kalbos vertė Aldona Liobytė, Vilnius: Valskybinė grožinės literatūros leidykla, 1956.

¹⁰ Greičiausiai turima galvoje tautosaka paremta Liobytės pjesė-pasaka *Kupriukas muzikantas* (Vilnius: [s.n.], 1955).

VII LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-01-25, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 12.

1957. I. 25

Gerbiamoji,

tik dabar grįžau iš Kauno, ten mačiau drg. Banio darbus. Kiekvienam skyriui jis padarė atsklandą dviem spalvomis: juoda ir geltona. Atsklandos nevisiškai išbaigtos. Didžiųjų iliustracijų jis dar nepataisė. Labai sunku jam nutaikyti „panašumą“, nes piešia iš atminties, neturėdamas gyvo modelio. Pirmą iliustraciją perpieš iš naujo – padarys mažesnius berniukus ir ne tokius raudonuosius girtuoklius. Kitur irgi stengsis pataisyti pagal Jūsų ir Leidyklos pastabas. Atsklandos gražios. Knyga turi išeiti įdomi visais atžvilgiais.

Paprašysiu, kad korektūrą Jums nusiųstų, juo labiau kad korektūra laukia dailininko.

Džiaugiuosi, kad „Trys bičiuliai“ kruta. Kaip matote, kiekvienai knygai reikia laiko – ir autorius, ir dailininkas visados jo pristinga.

„Auksinius kiaušinius“ mes leidžiame proza, pasakų rinkinyje. Dėl Jūsų eiliuotos pasakos poetai pasisakė neigiamai (skaitė Kubilinskas ir mūsų poezijos redaktorius), todėl Tamstai ir nebeužsiminiau.

Įdomu, ar „Kupriukas“ greit išvys Anykščių sceną? Gal aš galėčiau ku nors iš tolo patarti?

Beje, atžymėjau dar vieną „Auksinių batelių“ lanką, kuris atsirado po pataisų.

Linkiu Tamstai geros nuotaikos ir spartaus darbo.

Liobytė

VIII LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-03-11, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 14.

1957. III. 11¹¹

Gerbiamoji,

buvau išvažiavusi į Maskvą su „Paskenduole“¹², grįžusi radau „Tris bičiulius“ ir tuojau pat perskaičiau. Tamstos pataisymai man patiko, todėl jau

¹¹ Antrame puslapyje, dešiniajame krašte įrašas: „P. S. Atsklandos nupieštas kiekvienam „Auksinio batelio“ skyriui“.

¹² Su Kazimiera Kymantaite Liobytė 1956 m. buvo inscenizavusi Antano Vienuolio „Paskenduolę“.

aną savaitę padariau buhalterijos atžymėjimą honorarui gauti. Manau, kad į antrą šio mėnesio pusę bus pinigų. Dėl dailininkės Demkutės¹³ štai ką galiu pasakyti: darbą ji pradės tik dabar, gavusi pataisytą tekstą. Jos darbas užtruks mažiausia pora mėnesių, nes ji yra dar pasiėmusi „Meisterį ir sūnus“¹⁴ iliustruoti. Dailininkas Banys tik dabar baigė atsklandas; kadangi spaustuvė didžiai triukšmavo dėl iliustracinės medžiagos, iliustracijas spaudai atidavėme Tamstai nenusiuntę. Didžiausias pataisė, kiek sugebėjo – pagaliau, iš dailininko ir negalima reikalauti visiško tikslumo ir atitikimo – kartais viena meninė detalė ryškiau prabyla į žiūrovą negu smulkus ir tikslus teksto situacijų kartojimas. Atsklandos gražios, dviejų spalvų, pagrindiniam herojui surastos įdomios situacijos. Dabar jau, po kokių dviejų mėnesių, „Auksinis batelis“ turėtų pasirodyti. Jeigu Tamstai patiko mūsų redaktorės drg. Žemaitytės darbas, „Trys bičiuliai“ bus taip pat paskirti jai redaguoti.

Viso labo!

Liobytė

IX LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-03-20, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 16.

1957. III. 20¹⁵

Gerbiamoji,

už „Tris bičiulius“ vakar Jums išsiuntė 2300 rb. Labai atsiprašau, kad neįvykdžiau Jūsų prašymo ir neperdaviau taupomosios kasos numerio – nesitikėjau, kad taip greit išsiųs. O anas tūkstantėlis tai dar už „Auksinį batelį“ – mat po Jūsų pataisų vienu lanku tekstas padidėjo, tai aš tą lanką buhalterijoj papildomai atžymėjau. Už „Tris bičiulius“ moka Jums ši kartą tik dalį honoraro, nes nebuvo pakankamai pinigų. Jūsų eiles perdaviau „Geniui“. Žada du eilėraščius spausdinti, jeigu Jūs, žinoma, leisit. Jūsų forma kiek sausoka – matyt, kad tamsta ilgokai rankos nemiklinote su vaikų poezija. Smagiausias iš jų – apie dūdą. Jeigu turėtumėte daugiau linksmų eilėraščių – prašom siųsti, jie mums pravers.

¹³ Birutė Demkutė (g. 1924).

¹⁴ Petras Cvirka, *Meisteris ir sūnus*, Kaunas: Sakalas, 1936. Pakartotinai sovietmečiu pirmą kartą išleistas 1959 m.

¹⁵ Viršutiniame kairiajame kampe įrašas: „Drg. Žemaitytė dirba Kaune, Daukanto 7, mūsų Leidyklos skyriuje“.

Prie poezijų niekaip neprisėdu. Kasdien man planas akis bado su ta užkeikta pozicija „originalios pjesės“, o aš plūkiuosi su vertimais, proza, recenzijomis, aptarimais, laiškais. Kai jau nustversiu valandėlę, ateis eilė ir pjesėms.

Ką Tamsta manote daryti su „Atverstais lapais“? Ar galima juos planuoti išleisti 1958? Ar bręsta apysaka su heroje mergaite? Man ši apysaka labai rūpi, nes čia jau mano redakcijos duona.

Linkiu Tamstai geros sveikatos ir darbingos nuotaikos.

Liobytė

X LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-04-09, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 18.

1957. IV. 9¹⁶

Gerbiamoji,

dvi savaites vos ne vos vilkau kojas, kol pagaliau atsiguliau su sopančia širdim. Kadangi šiuo metu niekas manęs nesaugo, atsisėdau Jums parašyti. Beje, liga leis man ir Jūsų pjesėmis susidomėti. Domėjimosi man netrūko ir pirma, tik tas laikas vis praslysdavo nesučiuptas. Na, o dabar – štai ko Jus noriu parašyti: parašykite savo autobiografiją, kurią Jūs atsisakėte parašyti. Aš Jus visai suprantu: pokario metai buvo Jums, kaip ir daugeliui kitų žmonių, labai sunkūs. Atvirai apie šitai rašyti neįprasta ir neverta, slėpti ir meluoti atrodo menka. Bet juk galima parašyti santūrią teisybę apie savo kūrybinį kelią, ypač jeigu šito prašo žmonės, kurie parodė jums prielankumo ir kurtuazijos.

Jūsų būsimosios knygos buvo faktiškai paliktos trijų moterų rankose: Tamstos, kaip autorės, mano ir drg. Žemaitytės. Niekas į jas nekaišiojo savo dvylekio, nebuvo jokių aptarimų, niekas nesiūlė Tamstai taisyti nesutinkamai su Jūsų pasaulėžiūra ir sąžine. Už šitą aš gerbiu Leidyklos vadovybę, nors šitai padidino mūsų trijų atsakomybę ir riziką. Ak, žinoma, Tamstos kūryboje nėra jokių „rizikingų“ momentų, bet juk visados atsiranda kritikų, kurie, pasak Tamstos, ledo kalną vadina kapitalizmu.

Aš turbūt ne taip, ne tokiais žodžiais į Tamstą kreipiuosi, kaip reikėtų, bet štai išviliojau iš Tamstos dvi knygas, ir netrukus visa Lietuva žinos, kad Buivydaitė dar gyva. Kam gi Tamstai šitą faktą slėpti?

¹⁶ Viršutiniame kairiajame kampe: „Mano namų adresas Mickevičiaus 20, b. 2“.

Juo labiau, kad tokiam pasisakymui pakanka keleto puslapių. Atleiskite, kad kišuosi ne į savo reikalus.

Liobytė

XI LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronėi Buivydaitei, 1957-04-12, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 20–23.

1957. IV. 12¹⁷

Gerbiamoji Rašytoja,

drybsodama patale perskaičiau Jūsų smulkiuosius kūrinčius ir esu pasiryžusi išleisti Tamstos pjesių rinkinėlį vaikams, nes, pirmiausia, vaikai neturi ko vaidinti, antra – jos turi daug gerų ir įdomių vietų, parašytos gražia kalba, pasižymi fantazija ir auklėjamąja mintimi.

Pradėkime iš eilės. „Lapė gudragalvė“¹⁸ scenoje gali gražiai praskambėti, vaikams patiks kostiumai, šokiai, greitas įvykių dėstymas, yra vietų kurias galima padaryti įdomesnes – Aldutės dialogas su lape (vaikai, lygiai kaip ir suaugusieji, nemoka monologų sakyti), lapės pastangos gelbėti, daktaro išmonės, pabaiga. Reikia vengti aiškinamojo teksto – aiškinti tą, kas iš situacijos ir šiaip matyti. Žodžiu, norisi veiksmingo dialogo, charakterizuojančio patį veikėją ir stumiančio akciją pirmyn. Atleiskit, kad pasišvaisčiau pieštuku po tekstą. To pasišvaistymo pėdsakus bus lengva nutrinti. Pavadinimas man irgi kitoks vaidenas, gal „Žiemos pasaka“ arba „Ką matė snieguolės“ – nes juk viskas vyksta žiemos fone.

„Stebuklingoji radasta“¹⁹ labai įdomi, sceniška, tik man prašyte prašosi kitokia pabaiga. Jau anoj pjesėj atvyko karalaitis ir už viską Aldutę apdovanojo. O čia juk Lapeliui 10 metų – ką jis veiks su karalaitė? Įsivaizduokim valandėlę, kad karalaitė drimba ir negraži (juk galėjo būti ir tokių karalaitčių), kad ji žūt būt nori gauti vyrą ir vejojasi Lapelį, kuris bijo ir anaipptol netrokšta. Situacija ryškiai komedijinė. Arba vėl – stebuklingoji radasta pa-

¹⁷ Viršutiniame kairiajame kampe: „Atsiprašau už vaikišką kleksą!“ Viršuje, dešiniajame kampe: „Pasilieku: „Dvylika brolių“, „Išdidų baravyką“, „Nepavyko“ ir „Mamos dovaną““.

¹⁸ Bronė Buivydaite, *Lapė gudragalvė: 2-jų veiksmų pasaka vaikų teatrui*, Panevėžys: [s.n.], 1935.

¹⁹ Bronė Buivydaite, *Stebuklingoji radasta: 3 v. pasaka vaikų teatrui*, Panevėžys: [s.n.], 1934.

rodo vagis, apgavikus ir nusikaltėlius – kokia įdomi būtų situacija, jeigu ir karalius, ir visi jo dvariškiai pasirodytų tokie besą! Juk Storulį ir Sudžiūvėlį Tamsta pati pieši satyrinėmis spalvomis. Griebia karalius iš Lapelio radastą – radasta užgęsta, prisiliečia dvariškiai – užgęsta. Visuotiniam sumišimui Lapelis galėtų su savo radasta pasprukti, nes karaliaus ir karalaitės bei jo dvariškių pyktis į pabaigą turėtų prieš Lapelį nukrypti. Čia, man regis, būtų panašumo į Anderseno „Naujus karaliaus rūbus“ – humoro ir situacijos netikėtumo atžvilgiu. Tokiu atveju, žinoma, vargu ar verta žiūrovui pasakyti, jog žiedą pavogė Sudžiūvėlis – jam ir dėl kitų vagysčių sąžinė nerami. Nežinau, ar Tamstai patiks toks mano pasiūlymas, bet man jau iš anksto linkma, jei pjesė šitaip baigtųsi. O užmazgioti visus mazgus – atvesti pamotę ir jos dukterį nebūtina.

„Nepavyko“ – linksmas ir vaikams reikalingas, lengvai paskaitomas vaidinimėlis. Gaila tik, kad Povilas pats apie save viską pasisako: ir koks jis, ir kaip mokytoją apgaus. Tada nebelieka žiūrovui staigmenos. Vietomis šlubuoja eilėdara, ritmas, rimas. Nežinau, ar verta Tamstai siųsti. Gal čia vietoj „sudorosiu“ ir Tamstai jau su pataisomis nusiųsim.

Daugiausia priekaištų turiu dėl „Šviesutės“. 45 veikėjai ir minia – koks mokytojas, statydamas šią pjesę, susidoros su šitokia gausybe? Į kokią sceną tokia gausybė sutilps? Pats siužetas taip pat šlubuoja. Šviesutė eina kažin kokios nežinomos liaudies vaduoti ir pakeliui patiria daug nuotykių. Jokioj pasakoj niekas liaudies nevaduoja – tai nekonkretu, nelogiška, nors ir simboline forma perteikiama. Pasakoje vaduoja ar užburta karalaitė ar suakmenėjusius brolius – yra konkretus tikslas ir konkrečios priemonės, susietos geležine logika ir priežastingumu. Kam reikia Šviesutei liaudį vaduoti, nežinomą, nepažįstamą, nekonkrečią, jeigu čia pat, jos pašonėj, ta liaudis tyčiojasi iš jos ir iš savo draugės gena?

Kodėl Mokslutis, išminties vyras, šitaip vadinasi, jeigu čia aplamai to mokslo nereikia? Jis neįdomus ir neišradingas plėšikų scenoje. Juk jis galėtų būti pats persirengęs Gyvatūnu ar koku burtininku, apgauti plėšikus ir išvaduoti Šviesutį. Šiaip nesuprantama, kodėl juo plėšikai iš karto patiki. Nykštukai galėtų atsirasti sunkioje situacijoje – ir burtų lazdele duoti šiaip sau – pasakoje nieko nevyksta be priežasties. Kai paskutiniame veiksmo nuo simbolių pasakos priemonių prieinama prie realistinių politinių šūkių „vargo ar vergo pančiai krinta“, „grįžo laisvė“, „mirtis žudikui“, „šviesa nemėgsta smurto“ – griūva pasakiškas rūmas ir išlenda plikos teisybės, kurias autorė puikiausiai sugeba perduoti metaforiškai, su fantazija, su humoro jausmu. Sargybiniai išveda areštuotą karalių. Žiūrovui visada gaila

tų, kuriuos išveda areštuotus. Ar ne geriau nugalėti piktąjį karalių ne fiziškai, o daina? Jeigu Šviesutė atstovauja poeziją, grožį, dainą – tegu šios mūzos nugali smurtą, priespaudą, bukumą. Ir, žinoma, pagilintomis pasakos priemonėmis, o ne lozungais ir svarstymais.

Ši pasaka labai nelygi paskirties atžvilgiu – vienur jos tekstas taikomas suaugusiems, kitur – visai vaikiškas.

Šią pjesę pavadinčiau „Kelionė į nedainuojančią šalį“ ir rašyčiau iš naujo.

„Pabaigtuvės“ – nebe šio tipo pjesė. Jeigu Tamsta mane įgaliosi, aš pranešiu Liaudies ansamblui, kad pjesės pagrindas jau yra. Tik, žinoma, teks perkelti į kolūkio gyvenimą ir žymiai daugiau parinkti pabaigtuvėms dainų, sukurti situacijų, tinkamų šokiui ir vaidinimui. Mat, jie moka šokti ir dainuoti, tik nemoka vaidinti.

Iš „Dvylikos mėnesių“ ne visi mėnesiai lygiai pavykę – man regis, šviežias ir išradingas sausis, balandis, gruodis; kitų tik atskiri posmai skamba naujai. „Mamos dovaną“ perduosiu „Geniui“, gerąsias eiles iš „Dvylikos brolių“ – taip pat.

Mano prašymas štai koks: būkit gera, kiek galėdama greičiau peržiūrėkit „Lapę gudragalvę“ ir „Stebuklingąją radastą“. Tos dvi pjesytės ir „Nepavyko“ sudarytų Tamstos rinkinėlį, kurį išleistume labai greit. Su „Šviesute“ reikia ilgiau padirbėti, jeigu, žinoma, Tamsta sutinkate su mano pastabomis. „Mėlynasis drugelis“ tarp kitų Tamstos kūrinų gana primityviai šandien atrodo, nors neabejoju, kad jis buvo susilaukęs gražaus pasisekimo.

Nepykite, jei ką nors pernelyg stačiai ir kategoriškai drožiu į akis – toks jau mano būdas; be to – man tenka labai daug skaityti pasakų rankraščių ir man nebelieka laiko ir kantrybės mandagumams.

Tamstai labai mielai norėčiau pasitarnaut ir padėti.

Jus gerbianti

A. Liobytė

Beje, Vyriausias Redaktorius sutinka, kad „Atversti lapai“ būtų taisomi pagal Tamstos norą ir kad akcija vyktų tokiu laiku, koks tamstai atrodo tinkamas.

XII LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-05-01, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 24.

1957. V. 1

Gerbiamoji Rašytoja,

Jūs jau turbūt būsite apsilankiusi Kaune ir susipažinusi su drg. Žemaitytės darbu; kiek man teko matyti, „Trys bičiuliai“ nelabai primarginti. Jeigu buvo koks painesnis klausimas, tikriausiai jį abi išsprendėte.

Dabar vėl kvaršinsiu Jums galvą dėl tos biografijos ir nuotraukos, šių dalykų iš Tamstos leidykla tebelaukia. Jeigu savo pasisakyme apie kūrybinį kelią Tamsta nedėsite gimimo datos, vietos ir išleistų kūrinių sąrašo, drg. Tornau prašo pateikti šiuos duomenis ant atskiros kortelės; dar ant vieno atskiros lapelio prašo Jūsų autografo, nes po nuotrauka bus dedamas autentiškas kiekvieno rašytojo parašas.

Labai man rūpi Tamstos darbas su pjesėmis. Mat, po švenčių grįžtu į savo darbelį ir pulsiu prie pjesių. Leisime atskiromis knygutėmis Tamstos, drg. Čiurlionytės-Zubovienės, žodžiu – net kelių moterų. Rašau kelių, nes ir pati sulipdžiau vyresniems mokiniams vaidinimą, tik dar nežinau, ar patiks leidyklos valdžiai ir draugams redaktoriams. Man ir pačiai atrodo, kad plūduriuota paviršeliais ir nė pusiau burna teisybės vaikams nepasakyta, nors tų skaudžių teisybių aplinkui knibždėte knibžda... Daug smagiau, žinoma, pasakas rašyti.

Anykščiuose jau turbūt gražu, ir šilas jau nubudęs pavasario gyvenimui.

Linkiu Tamstai geros sveikatos, laukiu pjesių.

Liobytė

XIII LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-08-08, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 26.

1957. VIII. 8

Gerbiamoji Rašytoja,

grįžusi po visų kelionių ir atostogų radau Tamstos laiškus, kuriuose išreiškėte nepasitenkinimą „Stebuklingosios radastos“ piešinėliais. Tikrai jie nėra nei tiek pavykę, nei tiek tikslūs, kad visai atitiktų tekstus ir autorės

sumanymus. Bet jokiū būdu nereikia manyti, kad tie piešinukai bus įstatymas būsimesiems statytojams – jie pasigamins kostiumus, kaip kas išmano, na, ir pagal savo išgales. Užsakydami piešinius tarėmės, kad knygelė bus įvairesnė, margesnė, na, ir vieną kitą mintį sukels artistams. Kadangi iliustracijos eina be aprašymų, jos gali būti ir netraktuojamos kaip kostiumų eskizai; juo labiau sunku tikėti, kad jų pasigaus visos scenos.

Išimti piešinius, kai klišės pagamintos, visai nebeįmanoma – pirmiausia, įdėta lėšų, antra, knygutę tektų perlaužyti, tad vėl papildomos išlaidos ir gaištas. Knygutė pasirašyta spaudai ir, dievaži, skaitytojai bei vaidintojai nebus tiek jautrūs, kiek autorė; tas ir suprantama – Jūsų viskas pergaltvota, suvokta, išbaigta, o mes, pašaliečiai, vaduojamės pirmu įspūdžiu.

Neramu dėl Tamstos sveikatos. Gal reikia kokių „zagraniečių“ vaistų – sako, žmonių turima. Be to, Palanga, man regis, gerai veikia pairusius nervus.

„Trys bičiuliai“ dingę kartu su dailininke. Nebetekusi kantrybės, žadu atiduoti šią knygą į gamybą be iliustracijų, tik su spalvotu viršeliu. Nežinau, kokia Tamstos nuomonė.

Geros sveikatos ir kūrybinės nuotaikos linki Jums Liobytė.

XIV LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-08-29, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 28.

1957. VIII. 29

Gerbiamoji Rašytoja,

pagaliau galiu pasveikinti su „Auksiniu bateliu“. Mano manymu, knyga graži visais atžvilgiais. Šiandien pasirodė signalinis egzempliorius, netrukus galėsiu nusiųsti Tamstai autorinius egzempliorius.

Draugė Demkutė po poros dienų įteiks mums viršelį ir titulinį „Trijų bičiulių“, o po poros savaitių – visas iliustracijas. Kad ir pykau ant jos, bet ilgai pykti negaliu, nes ji gabi ir įdomi dailininkė. Visą pavasarį ir vasarą ji raižė medyje Cvirkos „Meisterio ir sūnų“ iliustracijas. Užgriovėm ją dviem dideliais darbais iškart – sunku jai buvo susidoroti.

Laidotuvėse buvau, tamstą mačiau. Man atrodo, kad nuotaika pasišnekėjimui nebuvo tinkama, todėl ir neprakalbinau. Su velioniu šnekėjausi keliskart Palangoje.

Siunčiu Tamstai medžiagą, kurią buvau įteikusi „Geniui“. Rodos, kad vieną dalyką išspausdins – gal tas eilutes apie birbynėlę, nes jų čia nematau.

Jei turite gatavų pjesių – prašom siųsti. Gal dar kaip nors iškovosim joms eigą ir vietą šių metų plane, nes šiaip mūsų rūpesčiai jau nukelti į 1959 metus. Būtinai rašykite apysaką, kurią mums žadėjote.

Viso labo, likite sveika.

A. Liobytė

XV LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-11-16, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 29.

1957. XI. 16

²⁰Miela Rašytoja,

pirmiausia – *mea maxima culpa* – beskaitydama „Trijų bičiulių“ paskutinę korektūrą, nutraukiau galvą gerajam ponui – išbraukiau jo grįžimą ir jo teikiamas malones Gedukui, nes mūsų herojus ir šiaip jau išsimušė į žmones. Maniau – geriau paaukoti vieną gerą poną, negu tris geras moteris. Prisiminkit – apie dailininko liniją esu Jums anksčiau rašiusi. Dabar įsitikinau, kad teisybės būta mano pusėje. Tik nebūkštaukit, susimildama, ir nedarykit toli einančių išvadų: nieko pikta neįvyko. Savo autobiografinį romaną rašykite taip, kaip Jums širdis ir protas diktuoja, nesibaimindama dėl būsimųjų redaktorių – peckelių, jų „pagalbos“ ir „globos“. O aptarimas Rašytojų Sąjungoje, jeigu bus reikalo jį šaukti, gali labai praversti.

Skambinau drg. Sluckiui. Jis perdavęs Tamstos pensijos bylą drg. Mėšliui, Litfondo direktoriui, kuris Tamstai smulkiau aprašysiąs naujus rašytojų pensijos gavimo nuostatus. Aš tik tiek suprantu, kad Tamstos pensija bus pasirūpinta, ir kad darbo stažas skaitysis nuo pirmos knygos išleidimo.

Ačiū už gražių audinių viltis. Jei nebijočiau per daug išnaudoti Tamstos gerumo, prašyčiau dviejų lovatiesių ir dviejų rankšluosčių, tik būtinai su liniais ir senoviškų raštų. Jei reikės – nusiūsiu rankpinigių. Dėl kainos nesiderėkite – tegu tik padaro greit ir gražiai.

Atleiskite, kad užkraunu Jums naujus rūpesčius.

A. L.

²⁰ Viršutiniame kairiajame kampe „„Triušiukus“ gavau. Tokių rankraščių gaunu labai daug. Tikriausiai nieko neišeis“.

XVI LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronėi Buivydaitei, 1957-12-26, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 31.

1957. XII. 26²¹

Miela Rašytoja,

sveikinu Tamstą su Naujais metais, linkiu geros sveikatos, kūrybingos nuotaikos, gražių darbo rezultatų. Dėkoju Tamstai už paskutiniąją Jūsų knygą, kurios tuo tarpu negalima knygynuose įsigyti. Manau, kad su naująja Tamstos apysaka reikalai sklandžiau klostysis – duosime recenzuoti, aptarsime Rašytojų Sąjungoje, pasikviesime autore, nes daug geriau pasiklausti pastabų iš anksto, negu jas išgirsti knygai išėjus. Tik nenuleiskite rankų ir nemanykite, kad dangus griūva: iš kritikos reikia pasimokyti, o darbo mesti nevalia, juo labiau kad Tamstai dar pakanka žvalumo, sveikatos ir energijos šį tą gero pasakyti mūsų jaunajai kartai.

„Jūratė ir Kastytis“ dar studijuoja drg. Karosas²² ir prašo lukterėti jo paskutinio žodžio. Jį baido tas, kad Klova yra parašęs ta pačia tema simfoninę poemą²³, Juzeliūnas žada rašyti baletą²⁴, o Gruodis irgi kažką panašų yra parašęs²⁵, nors man neteko matyti. Šiaip ar taip – tenka laukti.

Dėkoju Tamstai už rūpinimąsi mano būsimaisiais audiniais. Jeigu ten kas išdegs, norėčiau nevienodų rankšluosčių, o jei bus vienodi – taip pat bus gerai.

Man tik nesmagu, kad aš Tamstai kvaršinu galvą tokiais niekais, todėl pirmai progai pasitaikius prašom pranešti man tų gabių audėjų adresą, o aš įpareigosiu kokią pažįstamą anykštietę, kad ji iš tamstos nors šito pobūdžio bėdas perimtų.

Likite sveika, nesirūpinkite, viskas bus gerai.

A. L.

Ar daug apysakos jau esate parašiusi?

²¹ Viršutiniame kairiajame kampe: „Gruodžio mėn. Jums buvo išsiųsta (apytikriai) 2600 honoraro“.

²² Nėra aišku, kuris Karosas galėjo studijuoti minimą poemą – sovietinis partinis veikėjas, žurnalistas, redaktorius Jonas Karosas (1912–1975), tuometinis VU Žurnalistikos katedros vedėjas ir žurnalo *Komunistas* redaktorius, ar anykštietis kompozitorius Juozas Karosas (1890–1981).

²³ Kalbama apie kompozitorių Vytautą Klovą (1926–2009), kurio simfoninė poema *Jūratė ir Kastytis* parašyta 1954 m.

²⁴ Iš panašios tematikos kompozitoriaus Juliaus Juzeliūno (1916–2001) kūrinijų žinomas baletas *Ant marių kranto*, tačiau jis parašytas 1953 m.

²⁵ Juozo Gruodžio (1884–1948) baletas *Jūratė ir Kastytis*, pirmą kartą pastatytas 1933 m.

XVII LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1957-12-27, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 33.

1957. XII. 27

Gerbiamoji,

sveikinu Jus su Naujais metais, linkiu sveikatos, ištvermės ir gražių darbo rezultatų. Siunčiu didžiąsias „Ausinio batelio“ iliustracijas. Jos dar bus vis tiek taisomos, veideliai švelninami. Mažųjų iliustracijų bus daug, juodo štricho technika. Prašau skubiai grąžinti su pastabomis ir pageidavimais, nes rankraštis jau renkamas.

Dėl „Trijų bičiulių“ nesirūpinkite – dirbkite tada, kai Jūsų akys pailsės. Likite sveika.

A. Liobytė

XVIII LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1959-04-01, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 34.

1959. IV. 1

Mieloji,

prašom atsiųsti Jūsų prozos dalykėlius, susitariau su drg. Tornau, kad leisime „kombinuotą“ Jūsų knygutę iš apsakymėlių ir eilių²⁶. Maloniai prašom taip pat atsiųsti tuos du eilėraščius, kuriuos skyrėte konkursui. Kolei pailustruos, konkurso terminas jau bus pasibaigęs ir Jūs galėsite drąsiai šiuos eilėraščius skelbti.

Ar pavasaris jau pasiekė Anykščius?

Kaip sveikata po kurortų?

Liobytė

²⁶ Leidyklos užsakytoje A. Dulinsko „Bronės Buivydaitės eilėraščių ir prozos rinkinio vaikams „Karklo švilpa“ recenzijoje“ įrašytas toks verdiktas: „Perskaičius visą B. Buivydaitės rinkinį galima padaryti išvadą: rinkinys neatitinka didelių nūdienės vaikų literatūros reikalavimų. Jame talpinami apsakymai ir eilėraščiai didžiąja dalimi silpni meniniu atžvilgiu, o kai kurie nepateisinami ir idėjinio bei pedagoginio požiūriu. Vadinasi, rinkinys netenka savo auklėjamosios vertės. Norint jį pateikti mūsų mažajam skaitytojui, reikia daryti esminių pataisymų, papildyti jį naujais, ryškiai nūdienį vaikų gyvenimą atspindinčiais apsakymais bei eilėraščiais“ (in: A. Dulinskas, „Bronės Buivydaitės eilėraščių ir prozos rinkinio vaikams „Karklo švilpa“ recenzija“, in: *LLMA*, f. 23, ap. 2, b. 1802, l. 32).

XIX LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1965-11-12, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 36.

1965. XI. 12

Mieloji,

artėja Tamstos jubiliejus ir „Pergalė“ mane užspirgino – kaip paprastai paskutinę minutę – paruošti pagerbimo žodį žurnale. Aš visai nežinau Tamstos biografinių duomenų, nuotykių, galiu suklysti ir su kūrybos faktais. Nors Rašyt. Sajungoje yra Jūsų autobiografija, tačiau manau, kad man parašysit atviresnę – kas Jums pačiai atrodo Jūsų gyvenime reikšminga ar juokinga, ar prašauta pro šalį, ar tragiška – juk visa tai svarbu Jūsų kronikinkei, nors ne visa ji referuos. Gal ką apie Jūsų mokinius paminėti – tik kas jie, kur ir ką beveikia – aš nieko nežinau. Tai labai skubiai padėkite man, neišmanėlei.

Jūsų A. Liobytė

XX LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1965-11-23, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 38.

1965. XI. 23²⁷

Brangioji,

aš negaliu atsistebėti Tamstos rūpestingumu: vos tik užsiminiau apie siūlus, jau tie siūlai, kaip burtų lazdele pamojus, kabo ore. Jeigu kiek tamsesni ar šviesesni – ne bėda.

Aš turėjau didelių sielvartų. Šeimyninių. Ir iki šiol esu pusprotė, nors viskas grįžo į normą. Bet dar Heraklitas sakė – niekad os neįlipsi į tą patį vandenį, vadinasi, niekad os ir aš nebeparbėgsiu tuo pačiu tiltu į šeimos ramybę. Bekvailiodama rašiau apie Tamstą. Bijau, kad nebūčiau ko pripaisčiusi, nors „Pergalė“ deda nieko neišmetusi. Todėl noriu Jums pranešti, ką parašiau, kad Tamstos neįskaudinčiau.

Gausiu korektūrą, viską išbrauksiu, ką tik Jūs panorėsite.

Dėjau du mūsų pasikalbėjimus. Pirmąjį pas Vienuolį ir antrąjį (bijau prasižioti – paskutinį) pas mane. Rašiau, kad Jūs milijonierė, kad važinė-

²⁷ Viršutiniame kairiajame kampe įrašas: „Siūlų turbūt pakaks 3 klgr., nes raštų mano pusseserė nori skersinių. Maišysim su linu ir šilku“.

jate po kurortus ir kad dar labai jauna, nes prieš mėnesį tapote gyvanašle. O juk skyrybos – jaunųjų darbas. Rašiau ir apie „Aukšinio batelio“ ir „Trijų bičiulių“ istoriją nieko neslėpdama. Per mažai mudviem laiko melui. Jeigu šiuos faktus būtų išmetę, būčiau viską atsiėmusi, nes tai mūsų sunkios kultūros istorijos faktai. Jei nebijote dėl žodžio „gyvanašlė“, visa kita yra korektiška ir nesufalšuota. Kankles man gali padėti įsigyti Ed. Pilypaitis²⁸. Jis ligoninėje. Kai pasveiks – užpulsiu jį.

Greit rašykite.

Jūsų Liobytė

XXI LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1965-11-27, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 20, l. 40–41.

1965. XI. 27

Mieloji,

man į galvą neatėjo kaip nors Jūsų buvusią antrą pusę užkabinti. Tiesiog parašiau, kad žmogus tol jaunas, kol jį tyko staigmenos, ypač romantiško pobūdžio. Redakcija šito neišsigando, mat čia privati Jūsų teisybė, o išsigando viešos teisybės, kad „Trys bičiuliai“ dingę pakeliui į skaitytoją²⁹, kad mudviem kritika smagiai įkirtu išilgai sveikatos už „Aukšinių batelį“ ir kad

²⁸ Eduardas Pilypaitis (1911–1988) – choro ir instrumentinio ansamblio dirigentas, pedagogas, kompozitorius, 1945–1968 m. Lietuvos valstybinio akademinio dainų ir šokių liaudies ansamblio „Lietuva“ dirigentas.

²⁹ Kol kas galima tik spėlioti, ką reiškia ši frazė, nes kokių nors faktų nepavyko aptikti. Galimas dalykas, kad po Kultūros ministro Juozo Banaičio kritikos dėl klaidų, padarytų ruošiant spaudai *Aukšinių batelį*, leidykla dar kartą peržiūrėjo *Trijų bičiulių* tiražą (tokių atvejų būdavo), bet tai tik prielaida. Dar viena šios prielaidos galimybė: *Trys bičiuliai* išėjo netrukus po *Aukšinio batelio*. Pastaroji apysaka paminėta *Pergalės* Nr. 11 naujų knygų rubrikoje. Tiek 1957, tiek 1958 m. *Trys bičiuliai* neanonsuoti nei *Pergalėje*, nei *Literatūroje ir mene*. Minimo Liobytės teksto Buivydaitės 70-mečio proga (Aldona Liobytė, „Sidabrinė jaunystė“, in: *Pergalė*, 1965, Nr. 12, p. 171) redagavimo istorija neišlikusi, tad dėl kokių dalykų vyko vienos ar kitos korekcijos, nežinia. Tačiau bent jau su minimomis formuluočėmis („milijonierė“, „paredaguotas“) Liobytei teko sutikti, gavus teisę pridurti tik „naujai“ – „naujai paredaguotas“ („Netrukus Grožinės literatūros leidykla išleido B. Buivydaitės naujai paredaguotas vaikų knygas – „Aukšinių batelį“ ir „Tris bičiulius“.

Neseniai mudvi vėl susitikome.

– Kaip gyvenate?

– Kaip milijonierė. „Aukšinis batelis“ atnešė man laimę. Aš buvau priimta į rašytojų sąjungą, gaunu puikią pensiją, jos man pakanka per akis, važinėju po kurortus – Palangą, Druskininkus, Krymą, Kaukazą. Skaitau mūsų jaunuosius rašytojus, – parsišiusdinu nau-

man iki šiol regis, jog nuo „Trijų bičiulių“ mūsų vaikai nebūtų tapę blogesni. Korektūroje štai kaip radau suredaguota: „Netrukus Grožinės literatūros leidykla išleido B. Buivydatės paredaguotas vaikų knygas – „Auksinį batelį“ ir „Tris bičiulius““. Viskas. Po to jau Jūs tampate milijoniere. Labai viskas sklandu, dailu, romantiška. Bet tai pusė teisybės. Be to – tas „paredaguotas“ skamba taip, tarytum tai būtų ne Jūsų knygos, o tik Jūsų redaguotos. Nei su tokia formuluote, nei su puse teisybės nesutiksiu. Nejaugi būtina knygas naikinti? Nejaugi būtina tokį faktą slėpti? Nejaugi mūsų gyvenime vis dar reikia melo?

O smulkių skriaudų, apsilaidavimo ir net piktnaudžiavimo visur knibždėte knibžda. Aš labai nemoku tvarkyti savo finansų, niekad nežinau, kiek privalau gauti, tik žinau, kad viską išleidžiu daug greičiau, negu man norėtųsi. Tegu Jus paguodžia toks pavyzdys iš mano bičiulio Juozo Kanopkos³⁰ biografijos. Jis parašė pasaką, kurią pastatė Druskininkų kultūros namai. Pasaka eina lietuviškai ir rusiškai, artistai buvo Baltarusijoje ir Maskvoje, iš viso buvo suvaidinta virš 100 kartų. Jau nebekalbant apie tai, kad Liaudies meno rūmai nesudaro su juo sutarties ir jis nėra gavęs honoraro, vien procentų jis turėtų gauti už 100 spektaklių apie 300 rb., jis gavo keliolika rublių. Kodėl? Niekas nesugeba paaiškinti.

Kauno pieno pramonės darbuotojai pastatė kitą jo komediją „Namelis Vėjo gatvėj“. Vėl nei honoraro, nei procentų. Kai Vilniaus teatras gastroliuodamas pristinga „Paskenduolės“ bilietų (pvz., duoda pridėtinį spektaklį), bilietus parduoda iš kito spektaklio, todėl nei Vienuolio žmona, nei mudvi su Kymantaite procentų nematome. Kas pagaus už rankos, kas šitą įrodys? O teatrui vis tiek, kad tik jo planas būtų vykdomas. Autoriaus teisių valdybai irgi rūpi tik formalioji pusė.

Parašiau Konserv. teatriniam fakultetui liaudies dainų 5-kių veikslių scenarijų. Nieko negavau ir negausiu. Ak, tokių pavyzdžių gausybė.

Turėjau skaudžių pergyvenimų pagal posakį „maži vaikai trypia motinos kelius, dideli – širdį“. Dar neatsigavau. Kai jau galėsiu bendrauti su žmonėmis (dabar dažnai išjungiu telefoną), rūpinsiuos kanklėmis. Būtų smagu, jei mūsų norai išsipildytų – juk tai būtų malonumas ne tik mudviem.

Likite sveika, ačiū už laišką ir rūpesčius.

Jūsų A. Liobytė

jienas iš Maskvos, rašau autobiografinį romaną, bendradarbiauju su „Lietuvos pionieriumi“, dirbu savo sode...“ žr. *Ibid.*, p. 171).

³⁰ Juozas Kanopka (1904–1990) – lietuvių aktorius, režisierius, dramaturgas.

XXII LAIŠKAS

Aldonos Liobytės laiškas Bronei Buivydaitei, 1971-08-19, in: *LLMA*, f. 90, ap. 1, b. 68, l. 3.

1971. VIII. 19

Mieloji,

aš jau seniai žinojau, kad išeis Jūsų eilėraščių knygutė vaikams, tačiau jokių nuopelnų sau nepriskiriu. Gal tik tiek, kad prikalbėjau Tamstą nenuleisti rankų ir neatsisakyti perspektyvos, kuri glūdėjo jau pačiuose Jūsų eilėraščiuose. Širdyje tyliai džiaugiasi, kad mano norai išsipildė. Džiaugiuosi taip pat, kad Jūsų redaktorė bus Vildžiūnienė³¹, ji gera, jautri, švelni moteris. Todėl kantriai laukim gražios knygutės.

Mano vasara nei šiokia, nei tokia. Visą liepos mėn. viešėjo pas mane vaikystės draugė su vyru iš Lenkijos. Turėjau juos globoti, vaišinti, vedžioti ir t. t. Kai juos išleidau ir nulėkiau prie savo mylimųjų ežerų, radau kamšalynę ir grūdalynę. Pabėgau. Iki šiol tupiu Vilniuje. Svečių netrūksta, darbas nekruta, atkišau tik dvi mažas knygutes vaikams. Bandysiu vėl sparnus kelti už marių, bet, regis, kad nieko neišeis. Sunkūs griekai³² prie žemės traukia.

Bučiuoju Jus, linkiu sveikatos. Aldona

³¹ Elzė Urbonaitė-Vildžiūnienė (1921–1996) – redaktorė ir vertėja.

³² Nėra aišku, ką Liobytė turėjo galvoje rašydama apie sunkias nuodėmes. 1958 m. ji buvo kritikuota už aplaidų Buivydaitės apysakos *Auksinis batelis* rengimą spaudai ir libretą Juliaus Juzeliūno operai *Sukilėliai* (Liobytė buvo parengusi siužetą pagal to paties pavadinimo Vinco Mykolaičio-Putino romaną), bet vargu ar tai galėjo būti priežastis neišleisti praėjus keturiolikai metų.

THE CREATIVE RELATIONS OF ALDONA LIOBYTĖ
AND BRONĖ BUIVYDAITĖ

Laima Arnatkevičiūtė

Summary

In the first decades of the Soviet period when the lack of ideologically suitable belles-lettres appeared books of the authors of the pre-war began to be issued, after being suitably rewritten and (or) reedited. With the very great lack of literature for children, on the initiative of the then head of the Children's Section of the State Fiction Publishing House Aldona Liobytė, the novelettes *Auksinis batelis* (*Little Golden Shoe*) and *Trys bičiuliai* (*Three Friends*) (both 1937, 1957) by Bronė Buivydaitė (1895–1984) were given a new life. Having installed Buivydaitė anew in the literary life, Liobytė frequently encouraged the writer not to put down her pen, cared for the republication of her previously written works, not without her moral support were written also the memoirs books *Pro vaikystės langą* (*Through the Window of Childhood*, 1969) and *Vargai vartus kilnoja* (*Miseries Raise the Gates*, 1982).

In the Archive of Lithuania's Literature and Art are stored a bundle of Liobytė's letters to Buivydaitė written in 1956–1971, encompassing the peripeteias of the preparation for publishing of the two mentioned novelettes. On the one hand, they reveal the publishing situation of that time, the various ways of Soviet surveillance and coercion, but, on the other hand, show how the stimulus, support, advice and sensitivity of one person become rooted in another, giving a sense to the being of both and the calling to create with new creations and preserving the faith of humanity under any kind of circumstances.

In a subjective sense the letters are discussed from these aspects: 1) issues of the editing of republished books; 2) other works intended to be reissued; 3) theatre issues; 4) personal matters. Subsequently the letters are presented in chronological order with commentaries, prepared on the basis of archival documents and other available sources.